

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. rugpjūčio 3 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Danguolės Bublienės (kolegijos pirmininkė), Alės Bukavinienės ir Jūratės Varanauskaitės (pranešėja),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnagrinėjo civilinę bylą pagal atsakovės (*duomenys neskelbtini*) kasacinį skundą dėl (*duomenys neskelbtini*) apygardos teismo 2023 m. sausio 17 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo (*duomenys neskelbtini*) patikslintą ieškinį atsakovei (*duomenys neskelbtini*) ir pagal atsakovės (*duomenys neskelbtini*) priešieškinį ieškovui (*duomenys neskelbtini*) dėl vaiko gyvenamosios vietos, bendravimo su vaikais tvarkos nustatymo ir pakeitimo, išlaikymo priteisimo, išvadą byloje teikianti institucija – Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos.

Teisėjų kolegija

n u s t a t ė :

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl materialiosios teisės normų, reglamentuojančių skyrium gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarkos nustatymą ir pakeitimą, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas (*duomenys neskelbtini*), patikslinęs ieškinį, prašė pakeisti (*duomenys neskelbtini*) apylinkės teismo 2019 m. gegužės 22 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. (*duomenys neskelbtini*) (toliau – ir Sprendimas) patvirtintos sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių sąlygas ir:
 - 2.1. nustatyti nepilnametės dukters (*duomenys neskelbtini*), gim. (*duomenys neskelbtini*), gyvenamąją vietą su tėvu (ieškovu);
 - 2.2. nenustatyti konkrečios dukters ir atsakovės bendravimo tvarkos, paliekant teisę dukteriai savarankiškai spręsti dėl bendravimo su motina galimybių;
 - 2.3. priteisti iš atsakovės išlaikymą dukteriai periodinėmis išmokomis po 400 Eur kas mėnesį;
 - 2.4. pakeisti ieškovo bendravimo su sūnumi (*duomenys neskelbtini*), gim. (*duomenys neskelbtini*), tvarką, nustatant, kad tėvas su sūnumi bendrauja kiekvieną metų nelyginę savaitę nuo sekmadienio 20 val. iki kito sekmadienio 20 val., paimdamas sūnų iš jo gyvenamosios vietos ir į ją grąžindamas pasibaigus bendravimo laikui; vasaros atostogų metu tėvas bendrauja su sūnumi po dvi savaites, pradedant nuo pirmojo birželio sekmadienio iki paskutinio rugpjūčio sekmadienio.
3. Ieškovas nurodė, kad šalis santuokos nutraukimo byloje susitarė, jog abiejų nepilnamečių vaikų gyvenamoji vieta bus nustatyta su atsakove (motina), ieškovas (tėvas) bendraus su vaikais kas antrą savaitgalį ir du kartus per savaitę (antradieniais ir ketvirtadieniais) po vaikų pamokų be nakvynės (iki 20.30 val.). Tokia bendravimo tvarka neatitiko nepilnamečių vaikų interesų, aštrino nesutarimus tarp šalių: ieškovas norėjo daugiau bendrauti su vaikais, tačiau atsakovė neleido. 2020 m. rugsėjo mėn. stipriai suprastėjo dukters (*duomenys neskelbtini*) psichologinė būseną, tai atsiliepė ir fizinei sveikatai, nesisekė bendrauti su bendraamžiais, pradėjo blogėti mokslo rezultatai. Kai (*duomenys neskelbtini*) duktė buvo paguldyta į ligoninę ir jai buvo diagnozuota (*duomenys neskelbtini*), paaiškėjo, jog ji patiria motinos psichologinį ir fizinį smurtą, yra žeminama bei menkinama. Po mergaitę gydančių gydytojų rekomendacijų suteikti jai emociskai stabilų aplinką atsakovė žodžiu sutiko dėl vaikų bendravimo su tėvu kas antrą savaitę (nuo sekmadienio iki sekmadienio). Dukters ir atsakovės santykiai dar labiau pablogėjo, kai atsakovė (*duomenys neskelbtini*) prievarta dukterį iš ieškovo namų išvežė į ligoninę. Nuo 2021 m. kovo 22 d. (*duomenys neskelbtini*) gyvena pas tėvą (ieškova), su motina bendrauja tik skatinama ir tik telefonu, gyvas bendravimas vyko tik kelis kartus, po susitikimų mergaitės emocinė būklė pablogėja. Nagrinėjant bylą teisme, atsakovės elgesys nesikeitė, ji toliau skaudino dukterį skambučiais, daro jai spaudimą, reikalauja bendravimo, nors duktė prašo suteikti jai laiko, gąsdina dukterį prarasiant motiną, sužinojusi apie dukters kelionę į (*duomenys neskelbtini*), neatidavė jai asmens dokumentų. Ieškovas nurodė, kad negali užtikrinti dukters bendravimo su atsakove per prievartą; prašo nenustatyti konkrečios atsakovės bendravimo su dukterimi tvarkos, paliekant dukteriai galimybę spręsti dėl bendravimo su motina (atsakove).
4. Atsakovė sutiko su patikslinto ieškinio reikalavimu dėl dukters gyvenamosios vietos pakeitimo, tačiau nesutiko su reikalavimais dėl atsakovės bendravimo tvarkos su dukterimi nenustatymo, 400 Eur dydžio išlaikymo priteisimo iš atsakovės, ieškovo bendravimo tvarkos su sūnumi pakeitimo. Pateiktu priešieškiniu atsakovė prašė pakeisti 2019 m. gegužės 22 d. teismo sprendimu nustatytas vaikų gyvenamosios vietos ir dalyvavimo juos auklėjant bei jų išlaikymo sąlygas, sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių 1.1–1.5 ir 2.1 punktus išdėstant taip:
 - „1. Vaikų gyvenamoji vieta ir dalyvavimas juos auklėjant
 - 1.1. Nepilnametės dukters (*duomenys neskelbtini*) gyvenamoji vieta nustatoma su tėvu (*duomenys neskelbtini*) pagal jo gyvenamąją vietą.

Nepilnamečio sūnaus (*duomenys neskelbtini*) gyvenamoji vieta nustatoma su motina (*duomenys neskelbtini*) pagal jos gyvenamąją vietą.

1.2. Tėvai savo nepilnamečius vaikus privalo auklėti bendru sutarimu, laikydamiesi geros moralės normų, kartu aktyviai dalyvauti juos auklėjant, ugdant bei materialiai išlaikant. Šalys privalo viena kitą nedelsdamos, bet ne vėliau kaip per 1 dieną informuoti apie vaikų sveikatos būklę, gyvenimo įvykius (mokykloje ir ne tik), jų pasikeitimus, kitas svarbias gyvenimo aplinkybes. Šalys privalo kartu spręsti esminius vaikų gyvenimo klausimus (sveikatos, gydymo, mokslo, neformalaus ugdymo ir kitus). Šalys tarpusavyje bendrauja ir esminius vaikų gyvenimo klausimus sprendžia elektroniniu paštu ir ypatingos skubos atvejais – telefonu.

1.3. Nustatoma (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendravimo su nepilnamečiais vaikais tvarka:

1.3.1. (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiu sūnumi (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir juo rūpinasi savo pasirinktoje vietoje metų lyginėmis savaitėmis nuo penktadienio iki sekmadienio, pasiimdamas penktadienį iš ugdymo įstaigos, vykstant ugdymo procesui, arba 16 val. iš gyvenamosios vietos, ugdymo procesui nevykstant, ir grąžindamas į gyvenamąją vietą sekmadienio 21 val. Nurodytu laikotarpiu (*duomenys neskelbtini*) yra atsakingas už vaiko paėmimą iš ugdymo įstaigos, pasibaigus ugdymo procesui, vaiko pristatymą į tuo laikotarpiu suplanuotas popamokines veiklas (būrelius, papildomus užsiėmimus), gydymo, konsultavimo ir kitas įstaigas.

1.3.2. (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiomis dukterimi (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jai rūpinasi savo pasirinktoje vietoje metų nelyginėmis savaitėmis nuo penktadienio iki sekmadienio, pasiimdama penktadienį iš ugdymo įstaigos, vykstant ugdymo procesui, arba 16 val. iš gyvenamosios vietos, ugdymo procesui nevykstant, ir grąžindama į gyvenamąją vietą sekmadienio 21 val. Nurodytu laikotarpiu (*duomenys neskelbtini*) yra atsakinga už vaiko paėmimą iš ugdymo įstaigos, pasibaigus ugdymo procesui, vaiko pristatymą į tuo laikotarpiu suplanuotas popamokines veiklas (būrelius, papildomus užsiėmimus), gydymo, konsultavimo ir kitas įstaigas.

1.3.3. (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiu sūnumi (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir juo rūpinasi antradienį ir ketvirtadienį, vaiką pasiimdamas iš jo ugdymo įstaigos, vykstant ugdymo procesui, arba 16 val. iš gyvenamosios vietos, ugdymo procesui nevykstant, ir grąžindamas vaiką atitinkamai antradienį ir ketvirtadienį į gyvenamąją vietą 21 val. Nurodytu laikotarpiu (*duomenys neskelbtini*) yra atsakingas už vaiko paėmimą iš ugdymo įstaigos, pasibaigus ugdymo procesui, vaiko pristatymą į tuo laikotarpiu suplanuotas popamokines veiklas (būrelius, papildomus užsiėmimus), gydymo, konsultavimo ir kitas įstaigas.

1.3.4. (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiomis dukterimi (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jai rūpinasi pirmadienį ir trečiadienį, vaiką pasiimdama iš jos ugdymo įstaigos, vykstant ugdymo procesui, arba 16 val. iš gyvenamosios vietos, ugdymo procesui nevykstant, ir grąžindama vaiką atitinkamai pirmadienį ir trečiadienį į gyvenamąją vietą 21 val. Nurodytu laikotarpiu (*duomenys neskelbtini*) yra atsakinga už vaiko paėmimą iš ugdymo įstaigos, pasibaigus ugdymo procesui, vaiko pristatymą į tuo laikotarpiu suplanuotas popamokines veiklas (būrelius, papildomus užsiėmimus), gydymo, konsultavimo ir kitas įstaigas.

1.3.5. Tuo atveju, jeigu ugdymo procesas mokymosi įstaigose organizuojamas nuotoliniu būdu (dėl karantino, ekstremalios padėties ar kitų aplinkybių), (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi tokia pačia tvarka, kaip nurodyta 1.3.1–1.3.4 punktuose, nepilnamečius vaikus paimdami iš gyvenamosios vietos ir juos grąžindami į gyvenamąją vietą.

1.3.6. (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais lyginiais metais per Kalėdas ir Vėlykas ir atitinkamai per žiemos atostogų pirmosios savaitės (Kalėdų) ir pavasario atostogas, prieš Kalėdas pasiimdamas vaikus lyginių metų gruodžio 23 d. 16 val. ir grąžindamas juos į vaikų gyvenamąją vietą lyginių metų gruodžio 31 d. 10 val., prieš Vėlykas pasiimdamas vaikus lyginiais metais šeštadienį 10 val. prieš Vėlykas ir grąžindamas juos į vaikų gyvenamąją vietą paskutinę pavasario atostogų dieną 21 val. (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais nelyginiais metais per Kalėdas ir Vėlykas ir atitinkamai per žiemos atostogų pirmosios savaitės (Kalėdų) ir pavasario atostogas, prieš Kalėdas pasiimdama vaikus nelyginių metų gruodžio 23 d. 16 val. ir grąžindama juos į vaikų gyvenamąją vietą nelyginių metų gruodžio 31 d. 10 val., prieš Vėlykas pasiimdama vaikus lyginiais metais šeštadienį 10 val. prieš Vėlykas ir grąžindama juos į vaikų gyvenamąją vietą paskutinę pavasario atostogų dieną 21 val.

1.3.7. Be to, antrąją Kalėdų dieną su nepilnamečiais vaikais nebendravęs tėvas susitinka su vaikais, pasiimdamas vaikus iš jų buvimo vietos antrąją Kalėdų dieną ryte 10 val. ir grąžindamas tos pačios dienos 21 val. tam tėvui, su kuriuo vaikai leidžia žiemos atostogų pirmąją savaitę (Kalėdų).

1.3.8. Per vaikų žiemos atostogų antrąją savaitę (sausio) (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais lyginiais metais, paimdamas vaikus iš jų gyvenamosios vietos Naujųjų metų išvakarėse gruodžio 31 d. 10 val. ir grąžindamas vaikus į jų gyvenamąją vietą paskutinę žiemos atostogų dieną 21 val. Be to, pirmąją Naujųjų metų dieną su nepilnamečiais vaikais nebendravęs tėvas turi teisę susitikti su vaikais jų sutartoje vietoje ir laiku, ne trumpiau nei 2 val. susitikimui. Per vaikų žiemos atostogų antrąją savaitę (sausio) (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais nelyginiais metais, paimdama vaikus iš jų gyvenamosios vietos Naujųjų metų išvakarėse gruodžio 31 d. 10 val. ir grąžindama vaikus į jų gyvenamąją vietą paskutinę žiemos atostogų dieną 21 val.

1.3.9. Per vaikų žiemos atostogas (vasario) (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais nelyginiais metais, paimdamas vaikus pirmąją atostogų dieną 10 val. iš jų gyvenamosios vietos ir grąžindamas vaikus į jų gyvenamąją vietą paskutinę atostogų dieną 21 val. Per vaikų žiemos atostogas (vasario) (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais lyginiais metais, paimdama vaikus pirmąją atostogų dieną 10 val. iš jų gyvenamosios vietos ir grąžindama vaikus į jų gyvenamąją vietą paskutinę atostogų dieną 21 val.

1.3.10. Per vaikų pavasario atostogas (Vėlykos) (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais lyginiais metais. Per vaikų pavasario atostogas (Vėlykos) (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais nelyginiais metais. Išsami tvarka nustatyta 1.3.6 punkte.

1.3.11. Per vaikų rudens atostogas (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais nelyginiais metais, paimdamas vaikus pirmąją atostogų dieną 10 val. iš jų gyvenamosios vietos ir grąžindamas vaikus į jų gyvenamąją vietą paskutinę atostogų dieną 21 val. Per vaikų rudens atostogas (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais lyginiais metais, paimdama vaikus pirmąją atostogų dieną 10 val. iš jų gyvenamosios vietos ir grąžindama vaikus į jų gyvenamąją vietą

paskutinę atostogų dieną 21 val.

1.3.12. (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) bendrauja ir jais rūpinasi kiekvienais metais praleisdami $\frac{1}{2}$ vasaros atostogų laiko, šis terminas negali būti trumpesnis kaip 28 (dvidešimt aštuonios) kalendorinės dienos, išskirstant šias dienas į du laikotarpius po 14 dienų, tėvų pasirinktoje vietoje, vaikus pasiimant iš jų gyvenamosios vietos ir grąžinant į jų gyvenamąją vietą. Lyginiais metais nuo liepos 1 d. iki liepos 14 d. ir nuo rugpjūčio 1 d. iki rugpjūčio 14 d. vaikai atostogauja su (*duomenys neskelbtini*). Laikotarpiais nuo lyginių metų liepos 15 d. iki liepos paskutinės dienos ir nuo rugpjūčio 15 d. iki rugpjūčio paskutinės dienos vaikai atostogauja su (*duomenys neskelbtini*). Nelyginiais metais nuo liepos 15 d. iki liepos paskutinės dienos ir rugpjūčio 15–30 d. vaikai atostogauja su (*duomenys neskelbtini*). Laikotarpiais nuo nelyginių metų liepos 1 d. iki liepos 14 d. ir nuo rugpjūčio 1 d. iki rugpjūčio 14 d. vaikai atostogauja su (*duomenys neskelbtini*). Vasaros atostogų birželio mėnesį tėvai su vaikais bendrauja $\frac{1}{2}$ jų atostogų laiko, tėvai bendravimo su vaikais laiką susiderina ne vėliau kaip prieš 14 dienų.

1.3.13. Šeimos narių (sesers, brolio, senelių, močiūčių, dėdžių, tetų, pusbrolių ir pusseserių) gimtadienio šventės (gali nesutapti su tikruoju gimtadieniu) dieną vaikai bendrauja su tuo tėvu, kurio šeimos nario gimtadienio šventė yra švenčiama. Šalis privalo įspėti kitą šalį apie vaiko šeimos nario gimtadienio šventę ne vėliau kaip prieš vieną savaitę. Nepriklausomai nuo to, kuriam iš tėvų diena su vaikais tuo metu priklauso, šalys susitaria dėl dienos perkėlimo į kitą abiem šalims tinkamą dieną ir laiką.

1.3.14. Vaikų (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) gimtadienio šventes organizuoja motina (*duomenys neskelbtini*). Tiek vaikų gimtadienio dieną, tiek šventės dieną (jei ji nesutaps su gimtadienio diena) vaikai bendrauja su motina (*duomenys neskelbtini*), kuri pasiima vaikus iš jų (*duomenys neskelbtini*) gyvenamosios vietos (jei tuo metu vaikai yra pas tėvą) gimtadienio ar šventės dieną 10 val.

1.3.15. (*duomenys neskelbtini*) bendrauja su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) šiomis asmeninių švenčių dienomis:

1.3.15.1. (*duomenys neskelbtini*) gimimo dieną – (*duomenys neskelbtini*) (*duomenys neskelbtini*), nepaisydamas to, kad bendrauti priklausytų (*duomenys neskelbtini*), bendrauja su vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*), pasiimdami vaikus iš jų gyvenamosios vietos nuo 10.00 val. ir grąžindami vaikus kitą dieną į ugdymo įstaigą (-as), jeigu yra darbo diena, arba 10 val. į gyvenamąją vietą, jeigu yra ne darbo diena.

1.3.15.2. Tėvo dieną, pasiimdami vaikus iš jų gyvenamosios vietos 10.00 val. ir 21.00 val. grąžindami vaikus į jų gyvenamąją vietą.

1.3.16. (*duomenys neskelbtini*) bendrauja su nepilnamečiais vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*) šiomis asmeninių švenčių dienomis:

1.3.16.1. (*duomenys neskelbtini*) gimimo dieną – (*duomenys neskelbtini*) (*duomenys neskelbtini*), nepaisydama to, kad bendrauti priklausytų (*duomenys neskelbtini*), bendrauja su vaikais (*duomenys neskelbtini*) ir (*duomenys neskelbtini*), pasiimdama vaikus iš jų gyvenamosios vietos 10.00 val. ir grąžindama vaikus kitą dieną į ugdymo įstaigą (-as), jeigu yra darbo diena, arba 10 val. į gyvenamąją vietą, jeigu yra ne darbo diena.

1.3.16.2. Motinos dieną, pasiimdama vaikus iš jų gyvenamosios vietos 10.00 val. ir grąžindama vaikus į jų gyvenamąją vietą 21.00 val.

1.3.17. Tais atvejais, kai vaikas ar abu vaikai suserga, sergančiu vaiku (vaisiais) rūpinasi tas iš tėvų, pas kurį būdamas vaikas susirgo (atsirado ligai būdingų simptomų), išskyrus jeigu šalys dėl to raštu susitarė kitaip.

1.4. Gali būti taikomas ir kitoks bendravimo su vaikais grafikas, kai vaikai aiškiai išreiškia norą praleisti laiką su vienu ar kitu tėvu.

2. Vaikų išlaikymas ir kitos sąlygos

2.1. (*duomenys neskelbtini*) įsipareigoja mokėti 300 Eur (tris šimtus eurų) per mėnesį nepilnamečiam vaikui (*duomenys neskelbtini*), iki vaikas sulauks pilnametystės, perveddamas minėtą sumą kiekvieną mėnesį iki mėnesio 15 (penkioliktos) dienos į (*duomenys neskelbtini*) banko sąskaitą Nr. (*duomenys neskelbtini*). (*duomenys neskelbtini*) įsipareigoja mokėti 300 Eur (tris šimtus eurų) per mėnesį nepilnamečiam vaikui (*duomenys neskelbtini*), iki vaikas sulauks pilnametystės, pervedama minėtą sumą kiekvieną mėnesį iki mėnesio 15 (penkioliktos) dienos į (*duomenys neskelbtini*) banko sąskaitą Nr. (*duomenys neskelbtini*). Tėvai įsipareigoja mokamas sumas vaikų išlaikymui naudoti išimtinai tik sūnaus (*duomenys neskelbtini*) ir dukters (*duomenys neskelbtini*) interesams ir poreikiams tenkinti.“

5. Atsakovė nurodė, kad dukters psichologinė būklė blogėjo dėl bendros susiklosčiusios situacijos dėl tėvų skyrybų ir dėl to kylančių konfliktų, ieškovo toliau eskaluojamos situacijos ir tęsiamo konflikto. Psichiatro išvadose nėra jokių išvadų dėl atsakovės keliamos grėsmės vaikui ar kenkimo vaiko interesams. Psichiatrė ir psichologė dukteriai rekomendavo kuo didesnio stabilumo, saugumo, ramumo sąlygas, o blašymasis tarp dviejų namų nulemdavo dukters emocines iškrovas. Kadangi tėvas kategoriškai nesutiko keisti vaikų keliavimo po tėvų namus kas savaitę, atsakovė pati pasiūlė dukteriai bent kurį laiką pagyventi pas ieškovą. Dukteriai gyvenant pas ieškovą, jos sveikatos būklė pagerėjo tik dėl taikomo gydymo ir ieškovės atsisukimo nuo konfliktinės situacijos. Dukteriai būnant pas ieškovą namuose, atsakovė ne kartą yra sulaukusi mergaitės žinučių apie (*duomenys neskelbtini*), prašymą pasiimti ją iš tėvo namų ir pan. Ieškovo teiginiai apie dukters prastėjančią psichologinę būklę dėl atsakovės kaltės yra jo subjektyvūs teiginiai, paneigti byloje esančiais mediciniais dokumentais. Nurodė, kad turėtų būti nustatytas maksimalus atsakovės ir dukters bendravimas, koks nustatytas ieškovo ir sūnaus bendravimas. Specialistai neteikia jokių rekomendacijų dėl atsakovės teisių apribojimo, todėl reikalavimas nenustatyti jokios konkrečios atsakovės ir dukters bendravimo tvarkos, leidžiant dėl visko nuspręsti pačiai dukteriai, neatitinka nepilnametės interesų bei pažeidžia atsakovės teisę ir pareigą bendrauti su dukterimi.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

6. (*duomenys neskelbtini*) apylinkės teismas 2022 m. spalio 10 d. sprendimu ieškovo ieškinį ir atsakovės priešieškinį patenkino iš dalies, nusprendė pakeisti (*duomenys neskelbtini*) apylinkės teismo 2019 m. gegužės 22 d. sprendimu civilinėje byloje Nr. (*duomenys neskelbtini*) patvirtintos sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių: 1.1 punktą ir nustatyti nepilnamečio vaiko (*duomenys neskelbtini*) gyvenamąją vietą su ieškovu (*duomenys neskelbtini*); 2.1 punkto dalį dėl nepilnametės (*duomenys neskelbtini*) ir priteisti iš atsakovės (*duomenys neskelbtini*) išlaikymą nepilnametei dukteriai (*duomenys neskelbtini*) po 400 Eur kas mėnesį mokamomis periodinėmis išmokomis nuo ieškinio pateikimo dienos (2021 m. rugsėjo 13 d.) iki jos pilnametystės, nustatant, kad ne mažesnė kaip 350 Eur išlaikymo dalis turi būti pervedama į ieškovo (*duomenys neskelbtini*) nurodytą sąskaitą banke, likusi išlaikymo dalis – į nepilnametės (*duomenys neskelbtini*) sąskaitą banke, išlaikymo sumą indeksuojant Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka; 1.3 punktą ir:
- a) nustatyti tokią ieškovo (*duomenys neskelbtini*) bendravimo su nepilnamečiu sūnuni (*duomenys neskelbtini*) bendravimo tvarką, pagal kurią:
- 1) mokslo metų laiku tėvas su sūnuni bendrauja metų lyginėmis savaitėmis: kas antrą lyginę savaitę (pradedant pirma lygine savaitė po šio

sprendimo priėmimo) nuo sekmadienio, einančio prieš bendravimo savaitę, 19.30–20.00 val. iki kito sekmadienio 19.30–20.00 val., taip pat kas antrą lyginę savaitę nuo trečiadienio popietės (po ugdymo užsiėmimų pabaigos arba nuo 17.00–17.30 val., jei vaikas tą dieną nelanko ugdymo įstaigos) iki sekmadienio 19.30–20.00 val.;

- 2) vaiko vasaros atostogų metu (pasibaigus ugdymo procesui) tėvas su vaiku turi teisę bendrauti pusę vaiko atostogų laiko, paprastai ne ilgesniais kaip 14 dienų laikotarpiais iš eilės. Tėvas turi pirmenybės teisę pasirinkti konkrečius bendravimo su vaiku vasaros metu laikotarpius lyginiais metais, o vaiko motina (*duomenys neskelbtini*) – nelyginiais. Pirmenybės teisę turintis tėvas ar motina informuoja kitą iš tėvų apie savo bendravimo su vaiku laiką iki einamųjų metų balandžio 15 d.;
 - 3) tėvas bendrauja su sūnumi lyginiais metais Kūčių ir pirmąją Kalėdų dieną (nuo gruodžio 23 d. 19.30–20.00 val. iki gruodžio 25 d. 19.30–20.00 val.), antrąją Velykų dieną (nuo sekmadienio 19.30–20.00 val. iki pirmadienio 19.30–20.00 val.), taip pat nelyginiais metais antrąją Kalėdų dieną (nuo gruodžio 25 d. 19.30–20.00 val. iki gruodžio 26 d. 19.30–20.00 val.), pirmąją Velykų dieną (nuo šeštadienio 19.30–20.00 val. iki sekmadienio 19.30–20.00 val.), taip pat su sūnumi sutinka Naujuosius metus (nuo gruodžio 31 d. 17.00–17.30 val. iki sausio 1 d. 19.30–20.00 val.);
 - 4) sūnaus mokyklinių atostogų (rudens, žiemos, žiemos papildomų, pavasario) laiku vaiko tėvai bendrauja su vaiku lygionis dalimis. Pirmenybės teisę pasirinkti praleisti su vaiku jo mokyklines atostogas (jų dalį) lyginiais metais turi tėvas, nelyginiais – vaiko motina. Su vaiku atostogauti ir (ar) išvykti planuojantis tėvas (motina) praneša kitam iš tėvų apie savo planus ne vėliau kaip prieš vieną mėnesį iki atostogų pradžios;
 - 5) tėvas su sūnumi kasmet bendrauja Tėvo dieną (nuo 10.00–10.30 val. iki 19.30–20.00 val.);
 - 6) tėvas vaiką ne darbo dienomis paima iš jo gyvenamosios vietos, darbo dienomis – iš ugdymo įstaigos ir grąžina į jo gyvenamąją vietą, nebent tėvas ir vaiko motina susitaria kitaip;
 - 7) sūnaus gimtadienio šventėje turi teisę dalyvauti abu tėvai. Lyginiais metais vaiko gimtadienio šventę organizuoja tėvas, nelyginiais – vaiko motina;
 - 8) įvykus bet kokiems bendravimo tvarkos pasikeitimams dėl svarbių priežasčių (tėvų ar vaiko ligos, kitų nenumatytų aplinkybių, kurių šalys negali išvengti), šalys įsipareigoja viena kitai pranešti apie susiklosčiusias aplinkybes nedelsdamos, jei įmanoma, ne vėliau kaip prieš vieną dieną. Susidariusias kliūtis šalys įsipareigoja siekti išspręsti geranoriškai, abiem šalims bendradarbiaujant abipusiu kompromiso būdu ir vadovaujantis vaiko interesais. Tokiu būdu sudaryta bendravimo tvarka abiejų šalių susitarimu, išreikštu raštu, trumposiomis žinutėmis, el. paštu ar kitomis vaiko tėvams priimtinais ryšio priemonėmis, gali būti koreguojama bei keičiama, atsižvelgiant į susiklosčiusią padėtį;
- b) nustatyti tokią atsakovės (*duomenys neskelbtini*) bendravimo su nepilnamete (*duomenys neskelbtini*) bendravimo tvarką, pagal kurią:
- 1) motina turi teisę susitikti ir bendrauti su dukterimi 2022 m. gruodžio 26 d. viešoje vietoje (maitinimo įstaigoje, pramogų erdvėje ar pan.) ne trumpiau kaip 1 val. 30 min., kartu dalyvaujant dukters tėvui (*duomenys neskelbtini*). Dukters tėvas privalo iki 2022 m. gruodžio 20 d. pranešti motinai, kur ir kokių laiku vyks susitikimas. Motina ir dukters tėvas privalo į susitikimą atvykti ir susitikime dalyvauti su kitu suaugusiu, dukteriai gerai pažįstamu asmeniu. Susitikime taip pat gali dalyvauti šalių sūnus bei ieškovo draugės sūnus;
 - 2) 2023 m. sausio–birželio mėn. motina turi teisę bendrauti su dukterimi ne mažiau kaip vieną kartą per mėnesį, išskyrus atvejus, kai bendravimas su motina galėtų pakenkti dukters psichinei, emocinei būsenai (esant specialisto išvadai ar rekomacijai) arba kai susitikti kategoriškai atsisako pati duktė. Motinos ir dukters susitikimai vyksta (*duomenys neskelbtini*) arba tarpininkaujant kitiems specialistams. Susitikimų tarpininką, atsižvelgdamas į dukters pageidavimus, dukterį gydančių specialistų rekomendacijas, privalo parinkti (*duomenys neskelbtini*) ir apie jį pranešti dukters motinai, kai tik jis bus žinomas. Konkrečius susitikimo laikus paskiria pasirinktas tarpininkas, atsižvelgdamas į tėvų ir vaiko užimtumą. Susitikimų, dalyvaujant tarpininkui, išlaidas dukters tėvai apmoka lygionis dalimis;
 - 3) dėl motinos ir dukters bendravimo po 2023 m. birželio mėn. dukters tėvai tariaisi individualia tvarka, atsižvelgdami į dukters norus ir interesus.
7. Teismas nustatė, kad 2020 m. rugsėjo mėn. pradėjo ypač blogėti dukters psichologinė būsena, mergaitė pradėjo kalbėti apie (*duomenys neskelbtini*), (*duomenys neskelbtini*) jai paskirtas stacionarus gydymas (*duomenys neskelbtini*), jai buvo diagnozuota (*duomenys neskelbtini*), ji (*duomenys neskelbtini*). Duktė su ieškovu (tėvu) gyveno nuo 2020 m. lapkričio pabaigos iki 2021 m. sausio pradžios, paskui kurį laiką gyveno po savaitę pas kiekvieną iš tėvų, o nuo 2021 m. kovo 22 d. gyvena su ieškovu (tėvu) ir kategoriškai atsisako grįžti pas atsakovę (motiną). Atsižvelgdamas į tai, kad nepilnametė, kuriai šiuo metu yra 15 metų, aiškiai išreiškė savo nuomonę, kad nori gyventi kartu su tėvu, nustatęs, kad mergina jau pusantrų metų gyvena kartu su tėvu ir jo šeima, nesant duomenų, kad vaiko tėvas neužtikrintų vaiko interesų ar negėbėtų pasirūpinti nepilnamečio vaiko poreikiais, net ir nesant surinktų išsamių vienareikšmių neigiamų įrodymų, kad atsakovės namuose nepilnametei buvo nesaugu, teismas konstatavo, kad vaiko nuolatinės gyvenamosios vietos pakeitimas, nustatant ją kartu su tėvu, atitiks geriausius nepilnametės interesus.
8. Spręsdamas dėl konkrečios atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) tvarkos nustatymo, teismas nurodė, kad: *pirma*, ieškovo prašymo nenustatyti jokios bendravimo tvarkos tenkinimas neatitinka nepilnametės interesų, nes mergaitė būtų perkeliama visa atsakomybė už bendravimą ar nebendravimą su skyrium gyvenančia motina, o tai galėtų neigiamai veikti psichikos sunkumų patiriančią paauglę; *antra*, (*duomenys neskelbtini*) yra 15,5 metų, po ryšio su motina atkūrimo laikotarpio bus dar vyresnė. Tokio anžiaus vaikas iš esmės savarankiškai planuoja savo dienotvarkę, bendravimą su bendraamžiais, popamokines veiklas; konkrečių dienų ir valandų nustatymas, teismo vertinimu, nėra tikslingas, paliktinas individualiems motinos ir dukters susitarimams. Parinkdamas ryšio atkūrimo priemones, teismas pažymėjo, kad svarbu, jog mergaitė pamatytų suaugusiųjų gebėjimą susikalbėti, civilizuotai bendrauti, teigiamą tėvų pavyzdį. Teismas nurodė, kad konkreti bendravimo tvarka detalizuojama sprendimo rezoliucinėje dalyje.
9. (*duomenys neskelbtini*) apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, išnagrinėjusi bylą pagal ieškovo ir atsakovės apeliacinius skundus, 2023 m. sausio 17 d. nutartimi pakeitė (*duomenys neskelbtini*) apylinkės teismo 2022 m. spalio 10 d. sprendimo dalį dėl ieškovo bendravimo su nepilnamečiu sūnumi (*duomenys neskelbtini*) tvarkos pakeitimo ir rezoliucinės dalies 5.1 punkto 1 papunktį išdėstė taip: „1) mokslo metų laiku tėvas su sūnumi bendrauja metų lyginėmis savaitėmis kas antrą savaitę nuo sekmadienio, einančio prieš bendravimo savaitę, 19.30–20.00 val. iki kito sekmadienio 19.30–20.00 val.“; pakeitė sprendimo dalį dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo ir priteisė iš atsakovės (*duomenys neskelbtini*) ieškovui (*duomenys neskelbtini*) 4188,50 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo; kitą teismo sprendimo dalį paliko nepakeistą.
10. Teisėjų kolegija, pasisakydama dėl atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) tvarkos nustatymo, nurodė, kad atsakovės siūlymas fiksuoti ne bendravimo laikotarpį, o susitikimo skaičių nėra tikslingas. Kolegija pažymėjo, jog skundžiamu sprendimu nustatytas ne vienas, o ne mažiau kaip vienas bendravimo kartas per mėnesį (išskyrus atitinkamus atvejus). Apeliantė neigė teismo nustatytų išimtinių aplinkybių, kai bendravimas gali apskritai neįvykti, neįrodinėja galimybės nustatytą tvarką dėl dukters įgyvendinti priverstinai, apeliaciniame skunde pati pripažįsta, jog bendravimas turi vykti atsižvelgiant ir į dukters norus bei galimybes. Teisėjų kolegija, įvertinusi bylos aplinkybes (šalių dukters sveikatos būklę, anžią), pirmosios instancijos teismo parinktą atsakovės bendravimo su dukterimi tvarką pripažino tinkama.
11. Teisėjų kolegijos vertinimu, apeliančės teiginiai dėl ieškovo įtakos dukters apsisprendimui nebendrauti su atsakove ir kitais šeimos nariais neparemti objektyviais duomenimis. Faktas, kad po teismo sprendimo priėmimo šalims nepavyko suderinti taikos sutarties sąlygų, savaime neįrodo ieškovo negeranoriškumo. Teisėjų kolegija taip pat nurodė, kad apeliančė objektyviais duomenimis neįrodinėja, jog teismo nustatytas motinos bei dukters ryšio atkūrimo laikotarpis nėra pakankamas. Kolegijos vertinimu, šiuo metu nėra pagrindo spręsti, kad, atkūrus motinos ir dukters santykių, ieškovas gali prieštarauti ar kliudyti dukters pageidavimui (norui) bendrauti su motina. Akivaizdu, kad siekiamas rezultatas priklauso ne tik nuo teismo nustatytų sąlygų, bet (ypač) ir nuo šalių (tiek ieškovo, tiek ir atsakovės) kooperavimosi bei geranoriškumo.

12. Pasisakydama dėl 2023 m. sausio 17 d. gautų atsakovės rašytinių paaiškinimų ir naujų įrodymų priėmimo, teisėjų kolegija nurodė, kad, vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 323 straipsniu ir teismų praktika, pasibaigus apeliacinio skundo (atsiliepimo į apeliacinį skundą) padavimo terminui, keisti (papildyti) apeliacinį skundą (atsiliepimą į apeliacinį skundą) yra draudžiama; pagal CPK 314 straipsnį apeliacinės instancijos teismas atsisako priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teisme, išskyrus atvejus, kai pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti ar kai šių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau. Atsižvelgdamas į šias nuostatas bei tai, kad minėti dokumentai pateikti bylos nagrinėjimo dieną, todėl jų priėmimas užvilktų bylos nagrinėjimą, apeliacinės instancijos teismas atsisakė priimti atsakovės rašytinius paaiškinimus bei papildomai teikiamus įrodymus.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

13. Kasaciniu skundu atsakovė prašo (*duomenys neskelbtini*) apylinkės teismo 2022 m. spalio 10 d. sprendimo ir (*duomenys neskelbtini*) apygardos teismo 2023 m. sausio 17 d. nutarties dalis, kuriomis nustatyta atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) tvarka, panaikinti ir dėl šios ginčo dalies perduoti bylą apeliacinės instancijos teismui nagrinėti iš naujo. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 13.1. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pažeidė Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 3.59 straipsnio, 3.62 straipsnio 3 dalies, 3.170 straipsnio, 3.175 straipsnio nuostatas, nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos praktikos, nes neišsprendė tarp šalių kilusio ginčo klausimo dėl atsakovės bendravimo su dukterimi tvarkos nustatymo, t. y. nenustatė atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) tvarkos po 2023 m. birželio 1 d. Skundžiamame sprendime nurodyta, kad dėl motinos ir dukters bendravimo po 2023 m. birželio mėn. dukters tėvai tariai individualia tvarka, atsižvelgdami į dukters norus ir interesus. Toks teismo sprendimas neapibrėžia atsakovės bendravimo su dukterimi grafiko ar kitų sąlygų, todėl yra nekonkretus, neaiškus ir negali būti priverstinai vykdomas, nors būtent tokia yra jo teisinė paskirtis – sureguliuoti kilusį teisinį ginčą ir įgyvendinti priverstinai, jeigu kita ginčo šalis įsiteisėjusio teismo sprendimo nevykdo. Pagal nurodytą teisinį reglamentavimą, nutraukus santuoką, skyrium gyvenančio tėvo ar motinos bendravimo su vaikais tvarka turi būti sureguliuota teismo sprendimu. Jeigu po santuokos nutraukimo pasikeičia aplinkybės, lemiančios bendravimo su vaikais poreikį ar sąlygas, ir tėvai nesutaria dėl bendravimo sąlygų bei tvarkos pakeitimo, šis klausimas turi būti sureguliuotas teismo sprendimu. Kasacinio teismo praktikoje yra išaiškinta, kad teismo procesiniai sprendimai ir atitinkamai bendravimo tvarka tėvams ir vaikui turi būti konkretūs ir aiškūs. Skundžiamo sprendimo dalis dėl atsakovės bendravimo su dukterimi nustatymo šio reikalavimo neatitinka.
- 13.2. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesiniai sprendimai neatitinka CPK 270 ir 331 straipsniuose įtvirtintų reikalavimų. Pirmosios instancijos teismo sprendimas nenustatyti atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) tvarkos po 2023 m. birželio 1 d. yra be motyvų. Iš sprendimo turinio nėra aišku, kodėl teismas paliko nesureguliuotą ginčo dalį dėl bendravimo tvarkos po 2023 m. birželio 1 d. Apeliacinės instancijos teismas, palikdamas tokią atsakovės bendravimo su dukterimi tvarką, apsiribojo vieno sakinio teiginiu, kad „šiuo metu nėra jokio pagrindo spręsti, kad, atkūrus mamos ir dukters santykį, ieškovas gali prieštarauti ar kliudyti dukters pageidavimui (norui) bendrauti su mama“. Tarp šalių yra kilęs ginčas dėl bendravimo tvarkos iš esmės, o ne dėl atskirų laikotarpių (pereinamojo laikotarpio ar laikotarpio po jo). Ieškovas siekia, kad atsakovės bendravimo tvarka su dukterimi išvis nebūtų nustatyta, t. y. kad klausimo sprendimas būtų paliktas šalių susitarimui, kurio, kaip matyti iš bylos medžiagos, nėra. Apeliacinės instancijos teismas pritarė, kad bendravimo tvarkos nustatyti nereikia, tačiau tai susiejo su šiuo metu neegzistuojančiais faktais (kad ieškovas ateityje neprieštarus ir nekliudys dukteriai matytis su motina). Be to, byloje surinkti duomenys patvirtina, kad ieškovas nėra linkęs bendradarbiauti, kooperuotis, tartis ir ieškoti atsakovės bendravimo su dukterimi sprendimų. Apeliacinės instancijos teismo nutartyje nėra nė vieno argumento, kodėl pirmosios instancijos teismas pagrįstai ir teisėtai nevykdė įstatyme nustatytos pareigos sureguliuoti bendravimo su vaiku tvarką, kai tarp šalių dėl to yra kilęs ginčas.
- 13.3. Pirmosios instancijos teismas, pažeisdamas CPK 267 straipsnyje nustatytą draudimą, priėmė sąlyginį sprendimą, nes jame nustatytos atsakovės bendravimo su dukterimi tvarkos trečio punkto įgyvendinimą susiejo su sąlyga – ieškovo ir vaiko noru. Apeliacinės instancijos teismas dėl šio pažeidimo nepasisakė ir jo neįstaisė.
- 13.4. Apeliacinės instancijos teismas, atsisakydamas priimti atsakovės 2023 m. sausio 16 d. rašytinius paaiškinimus ir papildomus įrodymus (šalių el. susirašinėjimą po teismo sprendimo priėmimo, 2022 m. gruodžio 28 d. UAB „(*duomenys neskelbtini*)“ pažymą, įrodymus dėl antstolio pradėtų veiksmų atsakovės atžvilgiu), formaliai vadovavosi CPK 42, 323 bei 314 straipsniais, pažeidė savo pareigą įvertinti visus reikšmingus bylai įrodymus, o kartu priimti teisingą sprendimą. Atsakovė šių įrodymų negalėjo pateikti nei pirmosios instancijos teismui, nei kartu su apeliaciniu skundu ar atsiliepimu į apeliacinį skundą, nes jų tuo metu nebuvo. Nepriėmęs ir neįvertinęs šių įrodymų, teismas netinkamai vertino šalių galimybes susitarti dėl bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*).
14. Ieškovas atsiliepimu į kasacinį skundą prašo atsakovės kasacinį skundą atmesti; priteisti iš atsakovės bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Atsiliepime nurodomi šie argumentai:
- 14.1. Šioje byloje faktinė situacija yra labai sudėtinga ir nestandartinė, todėl įprastai taikytina skyrium gyvenančios motinos bendravimo su vaiku tvarka ir įprastai bylose pritaikomi kasacinio teismo aiškinimai šiuo atveju netinkami dėl būtinybės užtikrinti vaiko interesus. Byloje nustatyta, kad betarpiškas atsakovės ir jos nepilnametės dukters bendravimas yra negalimas, nes tiesioginis ir nuolatinis jų bendravimas kenkia vaiko emocinei būklei ir neatitiktų vaiko interesų bei norų (CK 3.175 straipsnio 2 dalis). Teismas nustatė aplinkybes, kurias patvirtina bylos duomenys, kad atsakovės ir dukters ryšys nutrūko ne dėl jų nutolimo ar nebendravimo, o dėl praeities įvykių, patirtos skriaudos, dukteriai gyvenant atsakovės namuose, patiriamos įtampos ir streso dukteriai bendraujant su motina betarpiškai.
- 14.2. Byloje nenustatyta, kad ieškovas kliudo atsakovei bendrauti su dukterimi. Priešingai, byloje ieškovas nurodė, kad jis sudaro galimybes dukteriai bendrauti tiek, kiek ji pati nori, tiek susitinkant su motina gyvai, tiek bendraujant telefonu ar kitais būdais. Ieškovas deda pastangas įkinti nepilnametę dukterį bendravimo su motina tikslingu, atsižvelgdamas į vaiką gydančių psichologų rekomendacijas. Bylos nagrinėjimo metu toks bendravimas tarp atsakovės ir nepilnametės dukters buvo įvykęs, tačiau jis baigėsi konfliktu, kai atsakovė net ir telefoninio pokalbio metu naudojo psichologinį smurtą prieš dukterį, kaltindama ją dėl nebendravimo su giminačiais, nurodydama, kad dukterė ateityje gailės dėl savo poelgių, klausdama, kaip ji jausis, jeigu motinos nebeliks ir pan. Po tokių pokalbių dukterė sunkiai išgyveno, pablogėjo jos emocinė sveikata, teko intensyvuoti gydymą, o vėliau dukterė vis dėlto atsisakė bendrauti su motina net ir telefonu. Ją gydantys psichologai rekomenduoja suteikti dukteriai laiko, neversti bendrauti per prievartą. Šiuo metu dukters psichologinė ir emocinė sveikata žymiai pagerėjusi.
- 14.3. Nustatant bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant tvarką, turi būti ne tik remiamasi CK 3.170 straipsnyje įtvirtintomis nuostatomis, jog negyvenantis kartu su vaiku tėvas ar motina turi teisę ir pareigą bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant, tačiau kartu turi būti aiškinamasi, ar prašoma nustatyti tėvo ar motinos bendravimo su vaiku tvarka atitinka vaiko interesus, ar dėl vaiko amžiaus ir jo sveikatos būklės realiai bus galima įgyvendinti priimtą teismo sprendimą, kuriuo būtų patenkintas reikalavimas. Ginčo sureguliojimas atsakovės nurodytu būdu, nustatant bendravimo tvarką konkrečiomis dienomis ir valandomis, nebūtų galimas įgyvendinti priverstinai dėl vaiko valios ir šiuo metu išreiškiamo nenoro bendrauti. Tačiau teismo nustatyta tvarka neužkerta kelio atsakovei bendrauti su dukterimi geranoriškai ir jos neverčiant bendrauti prieš jos valią.

- 14.4. Apeliacinės instancijos teismas, atmesdamas atsakovės apeliacinio skundo argumentus ir patvirtindamas pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį dėl atsakovės bendravimo tvarkos su dukterimi, nurodė, jog atsakovės pozicija išdėstyta neatsižvelgiant į faktines aplinkybes bei jos nurodytų korekcijų įgyvendinimo galimybes (apeliaciniame skunde atsakovė neprašė nustatyti konkrečių bendravimo dienų ir valandų, o prašė nustatyti bendravimo skaičių). Apeliacinės instancijos teismas, be kita ko, pažymėjo, kad atsakovė neginčija teismo nustatytų išimtinių aplinkybių, kai bendravimas gali apskritai neįvykti (pvz., dėl dukters kategoriško atsisakymo bendrauti), ir apeliaciniame skunde neįrodinėjo galimybės nustatyti tvarką dėl dukters įgyvendinti priverstinai, taip pat apeliaciniame skunde pati pripažino, jog bendravimas turi vykti atsižvelgiant ir į dukters norus bei galimybes. Todėl apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs šios bylos aplinkybes (šalių dukters sveikatos būklę, amžių) ir remdamasis nurodytais motyvais, nusprendė, kad pirmosios instancijos teismo parinkta atsakovės bendravimo su dukterimi tvarka pripažintina tinkama.
- 14.5. Atsakovė apeliaciniame skunde nesirėmė argumentu, kad pirmosios instancijos teismo sprendimas yra sąlyginis, todėl apeliacinės instancijos teismas šio klausimo nesprendė. Skundžiamame sprendime nėra nustatyta, kad atsakovės ir dukters bendravimui reikalingas ieškovo sutikimas.
- 14.6. Atsakovės pateikti ir apeliacinės instancijos teismo atsisakyti priimti įrodymai neturi ryšio su nagrinėjamu šalių ginču. Atsakovės pateikti šalių susirašinėjimai (ištraukos) dėl bendravimo tvarkos ir išlaikymo mokėjimo buvo susiję su neįsiteisėjusio teismo sprendimo vykdymu, kurį apskundė pati atsakovė, jokie klausimai dėl automobilio byloje nebuvo sprendžiami, 2022 m. gruodžio 28 d. UAB „(duomenys neskelbtini)“ pažymoje nurodytos aplinkybės atsirado gerokai vėliau po pirmosios instancijos teismo sprendimo priėmimo ir byloje šiuo aspektu net nebuvo nagrinėjamos. Šių įrodymų priėmimas būtų užvilkinęs bylos nagrinėjimą, be to, atsakovė juos pateikė bylos nagrinėjimo apeliacinės instancijos teisme dieną, o tai rodo atsakovės piktnaudžiaviną procesinėmis teisėmis, nes visus šiuos įrodymus atsakovė turėjo ir galėjo pateikti gerokai anksčiau.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl skyrium gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo ir pakeitimo

15. CK 3.161 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad vaikas turi teisę gyventi kartu su tėvais, būti auklėjamas ir aprūpinamas savo tėvų šeimoje, bendrauti su tėvais, nesvarbu, ar tėvai gyvena kartu, ar skyrium, bendrauti su giminačiais, jei tai nekenkia vaiko interesams. Ši įstatyme įtvirtinta vaiko teisė į šeimos ryšius yra pamatinė, nes visapusiška ir darni vaiko raida galima tik augant šeimoje, jaučiant meilę ir supratimą (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos (toliau – Vaiko teisių konvencija) preambulė).
16. Vaiko šeima visų pirma yra jo tėvai, nepriklausomai nuo jų tarpusavio santykio kvalifikavimo (sutuoktiniai, buvę sutuoktiniai, partneriai, atskirai gyvenantys asmenys ir pan.). Tėvai turi pirmumo teisę prieš kitus asmenis atlikti savo pareigas – dorai auklėti ir prižiūrėti savo vaikus, rūpintis jų sveikata, išlaikyti juos, atsižvelgdami į jų fizinę ir protinę būklę sudaryti palankias sąlygas visapusiškai ir harmoningai vystytis, kad vaikas būtų parengtas savarankiskam gyvenimui visuomenėje (CK 3.155 straipsnio 2 dalis, 3.165 straipsnio 1 dalis).
17. CK 3.170 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tėvas ar motina, negyvenantys kartu su vaiku, turi teisę ir pareigą bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant. To paties straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad vaikas, kurio tėvai gyvena skyrium, turi teisę nuolat ir tiesiogiai bendrauti su abiem tėvais, nesvarbu, kur tėvai gyvena.
18. Pirmiau aptartos įstatymo nuostatos taikytinos atsižvelgiant į šeimos santykių teisinio reguliavimo principus – prioritetingas vaikų teisių ir interesų apsaugos ir gynimo, vaikų auklėjimo šeimoje, tėvystės ir motinystės tarpusavio papildomumo (CK 3.3 straipsnio 1 dalis).
19. Kasacinio teismo praktikoje yra pažymėta, kad vaiko tėvai turi ne tik teisę, bet ir pareigą bendrauti su savo vaikais. Tokia tėvų pareiga nustatyta tam, kad būtų patenkintas vaikų poreikis ir teisė bendrauti su savo tėvais, taip pat kad būtų įgyvendintos ir kitos tėvų pareigos – auklėti savo vaikus, rūpintis jų vystymusi, sveikata, dvasiniu ir moraliniu ugdymu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-378/2021 26 punktas). Tėvų, negyvenančių kartu su vaiku, teisė bendrauti su vaiku ir dalyvauti jį auklėjant yra asmeninio pobūdžio tėvų teisė, kurią įgyvendinti galima, kai kitas iš tėvų nekludo šiam bendravimui, o pats bendravimas yra tiesioginis ir pastovus. Šios teisės įgyvendinimas reiškia ir įstatymu nustatytos tėvų pareigos bendrauti su vaiku bei dalyvauti jį auklėjant įvykdymą. Ši tėvų asmeninė teisė ir pareiga turi būti vykdoma tik vaiko interesais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-454/2014).
20. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad visus klausimus, susijusius su vaikų auklėjimu, sprendžia abu tėvai tarpusavio susitarimu (CK 3.165 straipsnio 3 dalis), nes vaiko saugumui ir ugdymui užtikrinti reikalingas tėvų bendradarbiavimas tarpusavyje ir su vaiku. Būtent todėl tėvai turi siekti spręsti visus su vaiku susijusius klausimus taikiai. Tuo tikslu tėvai į pagalbą gali pasitelkti tarpininkus, mediatorius, psichologus ir pan., nes tik tėvų tarpusavyje rastas sprendimas, kaip geriausiai auklėti vaiką, galės būti geranoriškai vykdomas ir geriausiai atitiks vaiko interesus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-16-706/2016 13 punktas).
21. Kai tėvai nesusitaria dėl skyrium gyvenančio tėvo ar motinos dalyvavimo auklėjant vaiką ir bendravimo su juo, bendravimo su vaiku ir dalyvavimo jį auklėjant tvarką nustato teismas (CK 3.170 straipsnio 3 dalis). Teismas nustato skyrium gyvenančio tėvo ar motinos bendravimo su vaiku tvarką, atsižvelgdamas į vaiko interesus ir sudarydamas galimybę skyrium gyvenančiam tėvui ar motinai maksimaliai dalyvauti auklėjant vaiką; minimalus bendravimas gali būti nustatomas tik tuomet, jei nuolatinis maksimalus bendravimas kenkia vaiko interesams (CK 3.175 straipsnio 2 dalis).
22. Vaiko interesų svarba pabrėžiama ir Vaiko teisių konvencijoje (konvencijos 3, 9, 18 straipsniai). Pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo 4 straipsnio 1 punktą tėvai, kiti vaiko atstovai pagal įstatymą, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos, nevyriausybinės organizacijos, kiti fiziniai ir juridiniai asmenys privalo vadovautis geriausių vaiko interesų prioriteto principu. Tai reiškia, kad priimant sprendimus ar imantis bet kokių veiksmų, susijusių su vaiku, svarbiausia – geriausi vaiko interesai. Šis principas taikomas remiantis konkrečia individualaus vaiko situacija, vertinant ir nustatant, kas naudingiausia vaikui artimiausiu metu ir ateityje, atsižvelgiant į vaiko nuomonę, jo identitumą, šeimos aplinkos ir šeimos ryšių išsaugojimą ir santykių palaikymą, vaiko poreikių, atitinkančių jo amžių, vystymąsi, gebėjimus ir brandą bei užtikrinančių tinkamą vaiko raidą, tenkinimą, fizinį ir psichinį saugumą, vaiko teisės į sveikatą ir mokslą užtikrinimą bei kitus specialius vaiko poreikius. Vaikui turi būti teikiama tokia apsauga, kokios reikia jo gerovei, taikant visą įmanomą koordinuotą kompleksinę pagalbą.
23. Kasacinis teismas yra pažymėjęs, kad vaiko bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarkos nustatymas nėra savitiksliis, ja visų

pirma siekiama išlaikyti, atkurti, jei jis yra nutrūkęs ar susilpnėjęs, vaiko ryšį su skyrium gyvenančiu vaiko tėvu (motina), nes vaiko, kaip visavertės asmenybės, raidai reikalinga abiejų tėvų parama ir rūpinimasis, žinojimas, kad jis abiem tėvams yra vienodai svarbus, kad abu tėvai jam yra vienodai prieinami ir lankstūs, t. y. esantys šalia vaiko tada, kada jam labiausiai reikia (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2014; 2016 m. vasario 19 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-99-969/2016 34 punktas).

24. Kasacinis teismas yra išskyręs šiuos tėvo (motinos), negyvenančio kartu su vaiku, bendravimo su juo pagrindinius principus: 1) bendravimo tvarka turi užtikrinti geriausius vaiko interesus; 2) bendravimo tvarka turi užtikrinti saugaus, tiesioginio ir pastovaus ryšio su atskirai gyvenančiu tėvu (motina) nuolatinį palaikymą; 3) tais atvejais, kai tėvas (motina) nebendrauja ar trukdo bendrauti kitam tėvui (motinai) su vaiku, teismas gali abiem tėvams ar vienam iš jų taikyti sankcijas dėl teismo sprendimu nustatytos bendravimo tvarkos nevykdymo ar netinkamo vykdymo, jei tai geriausiai atitinka vaiko interesus; 4) tais atvejais, kai dėl vieno ar kitų priežasčių tiesioginis tėvo (motinos) ir vaiko bendravimas neatitinka geriausių vaiko interesų, turi būti užtikrintas netiesioginis, per tarpininką ar kitokios formos tėvo (motinos) ir vaiko šeiminių ryšių palaikymas; 5) teismas, nustatydamas tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarką, turi vertinti vaiko interesus ilgesnėje laiko perspektyvoje, todėl net ir tuo atveju, jei dėl vieno ar kitų priežasčių vaiko bendravimas su tėvu (motina) šiuo metu gali būti komplikuoatas, teismas turi vertinti, ar bendravimo ribojimas nepakenks vaiko interesams ateityje; 6) teismas turi įvertinti, ar jo nustatoma tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarka galės būti realiai įgyvendinta, todėl tais atvejais, kai vaikas išreiškia kategorišką priešišumą bendrauti su tėvu (motina), turi būti stengiamasi nustatyti tokio priešišumo priežastis, tėvo (motinos) ir vaiko tarpusavio santykius iki sprendimo priėmimo ir jų pokytį sprendimo vykdymo metu ir nustatyti priemones tokioms priežastims pašalinti ar sumažinti (galimai nustatant tėvo (motinos) bendravimą su vaiku per tarpininką); 7) vaikai patiria emocinę žalą ne tik dėl nuolat besitęsiančių tėvų konfliktų, bet ir dėl jiems, jų nuomonės svarbai priimamos tėvų atsakomybės už bendravimo tvarkos (ne)vykdymą, todėl teismas turi siekti išlaikyti tinkamą pusiausvyrą tarp vaiko nuomonės ir norų svarbos vertinimo bei vaiko prigimtinio intereso užmegzti glaudesnį ryšį su kartu negyvenančiu tėvu (motina), jį saugoti ir plėtoti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 3 d. nutarties civilinėje byloje Nr. 3K-3-157-916/2021 34 punktas).
25. Nagrinėjamu atveju atsakovė kasacine tvarka skundžia pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų dalis, kuriais nustatyta atsakovės bendravimo su nepilnamete dukterimi (*duomenys neskkelbtini*) tvarka, pakeitus anksčiau išnagrinėtoje civilinėje byloje priimtu teismo sprendimu patvirtintos šalių sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių atitinkamas sąlygas. Skundžiamu teismo sprendimu nustatyta atsakovės bendravimo su dukterimi tvarka išdėstyta trimis punktais pagal atskirus laikotarpius, t. y. pirmuoju punktu nustatyta atsakovės ir dukters susitikimo ir bendravimo šventinę dieną – 2022 m. gruodžio 26 d. – tvarka ir laikas; antruoju punktu nustatytas atsakovės ir dukters bendravimas dalyvaujant tarpininkui 2023 m. sausio–birželio mėn.; trečiuoju punktu nustatyta, kad dėl motinos ir dukters bendravimo po 2023 m. birželio mėn. dukters tėvai tariai individualia tvarka, atsižvelgdami į dukters norus ir interesus. Atsakovė kasaciniame skunde iš esmės nesutinka su teismo nustatytos bendravimo su dukterimi tvarkos trečiuoju punktu. Atsakovės teigimu, teismas nenustatė jos bendravimo su dukterimi (*duomenys neskkelbtini*) tvarkos po 2023 m. birželio 1 d., nes toks sprendimas neapibrėžia atsakovės bendravimo su dukterimi grafiko ar kitų sąlygų, todėl yra nekonkretus, neaiškus ir negali būti priverstinai vykdomas. Teisėjų kolegija šiuos kasacinio skundo argumentus pripažįsta teisiskai pagrįstais.
26. Pažymėtina, kad kasacinio teismo praktikoje yra nurodyta, jog teismų sprendimai, kuriais nustatoma bendravimo su vaiku tvarka, turi būti aiškūs, suprantami ir realiai įvykdomi, o tai reiškia, kad jais turi būti nustatomos konkrečios bylos šalių pareigos. Už tinkamą teismo sprendimu nustatytų pareigų vykdymą yra atsakingos bylos šalys – vaiko tėvai, tarp kurių kilęs ginčas dėl bendravimo su vaiku tvarkos nustatymo išsprendžiamas teismo ir kurie teismo sprendimui įsisteijus tampa vykdymo proceso šalimis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 17 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-207-378/2021 50 punktas).
27. Šiuo atveju teismo sprendimas, kuriame nurodyta, kad dėl motinos ir dukters bendravimo po 2023 m. birželio mėn. dukters tėvai tariai individualia tvarka, atsižvelgdami į dukters norus ir interesus, neatitinka minėtų reikalavimų. Įpareigojimas po 2023 m. birželio mėn. patiems tėvams susitarti dėl motinos bendravimo su dukterimi tvarkos reiškia, kad tarp šalių kilęs ginčas atitinkama apimtini (t. y. dėl bendravimo laikotarpio nuo 2023 m. birželio mėn. tvarkos nustatymo) lieka iš esmės neišspręstas. Iš bylos medžiagos matyti, kad po 2019 m. gegužės 22 d. teismo sprendimo, kuriuo patvirtinta šalių sutartis dėl santuokos nutraukimo pasekmių, pasikeitė aplinkybės – ieškovo ir atsakovės nepilnametė duktė (*duomenys neskkelbtini*) nuo 2021 m. kovo 22 d. apsigyveno pas tėvą (ieškovo), tarp šalių kilo ginčas dėl dukters bendravimo su motina (atsakove) tvarkos. Kadangi šalims nepavyko tarpusavio susitarimu išspręsti šio klausimo, jų santykiai konfliktiški, šalims byloje viena kitai pareiškusi atitinkamus reikalavimus ieškiniu bei priešieškiniu, teismas turėjo nustatyti konkrečią atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskkelbtini*) tvarką ne tik pereinamuoju laikotarpiu 2023 m. sausio–birželio mėn., skirtu motinos ir dukters ryšiui atkurti, bet ir vėliau, t. y. po 2023 m. birželio mėn.
28. Sutiktina su atsakovės kasacinio skundo argumentu, kad nei pirmosios, nei apeliacinės instancijos teismas aiškiai nepagrindė, kodėl nenustato konkrečios tvarkos, kaip atsakovė bendraus su dukterimi (*duomenys neskkelbtini*) po 2023 m. birželio 1 d. Pirmosios instancijos teismo sprendime, viena vertus, nurodyta, kad ieškovo prašymo nenustatyti jokios bendravimo tvarkos tenkinimas neatitinka nepilnametės interesų, nes mergaitei būtų perkeliama visa atsakomybė už bendravimą ar nebendravimą su skyrium gyvenančia motina, toks atsakomybės perkėlimas galėtų neigiamai veikti psichikos sunkumų patiriančią paauglę. Kita vertus, nurodyta, kad (*duomenys neskkelbtini*) yra 15,5 metų amžiaus, tokio amžiaus vaikas iš esmės savarankiškai planuoja savo dienotvarkę, bendravimą su bendraamžiais, popamokines veiklas, todėl konkrečių dienų ir valandų nustatymas, teismo vertinimu, nėra tikslingas, paliktinas individualiems motinos ir dukters susitarimams. Tačiau sprendimo rezoliucinėje dalyje nurodyta kitaip, t. y. kad dėl motinos ir dukters bendravimo po 2023 m. birželio mėn. dukters tėvai tariai individualia tvarka, atsižvelgdami į dukters norus ir interesus. Taigi pirmosios instancijos teismo sprendimu konkretus atsakovės bendravimo su dukterimi laikas ir trukmė palikti nustatyti ne tik jų tarpusavio susitarimu, bet ir atsakovės bei ieškovo susitarimu, nors, kaip minėta, šalių santykiai yra konfliktiški. Apeliacinės instancijos teismas, pritardamas tokiai atsakovės bendravimo su dukterimi tvarkai, nurodė, kad šiuo metu nėra jokio pagrindo spręsti, jog, atkūrus motinos ir dukters santykį, ieškovas gali prieštarauti ar kliudyti dukters pageidavimui (norui) bendrauti su motina. Tačiau ši apeliacinės instancijos teismo išvada padaryta neatsižvelgus į tai, kad tarp šalių yra kilęs ginčas, todėl, jo neišsprendus, nustatant konkrečią atsakovės bendravimo su dukterimi tvarką, tikėtina, kad šalims ir toliau gali nepavykti susitarti šiuo klausimu. Toks teismo sprendimas negalės būti vykdomas priverstine tvarka, nes juo nėra nustatyti konkretūs įpareigojimai šalims. Tokiu atveju nebus pasiektas vienas iš civilinio proceso tikslų – kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių (CPK 2 straipsnis).
29. Ieškovas atsiliepime į kasacinį skundą nurodo, kad betarpiškas atsakovės ir jos nepilnametės dukters bendravimas yra negalimas, nes tiesioginis ir nuolatinis jų bendravimas kenkia vaiko emocinei būklei ir neatitiktų vaiko interesų. Tačiau tokių aplinkybių teismai, priešingai nei teigia ieškovas, byloje nenustatė. Ieškovas taip pat nurodo, kad ginčo suregulavimas atsakovės nurodytu būdu, nustatant bendravimo tvarką konkrečiomis dienomis ir valandomis, nebūtų galimas įgyvendinti priverstinai dėl vaiko valios ir šiuo metu išreiškiamo nenoro bendrauti. Pažymėtina, kad byloje pateiktoje Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos 2022 m. balandžio 25 d. išvadoje nurodyta, jog vaiko išreikštas nenoras bendrauti su motina prieštarauja jo interesams, todėl šiuo atveju neturėtų būti besąlygiškai juo remiamasi.
30. Kasacinio teismo praktikoje yra nurodyta, kad, sprendžiant vaiko bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarkos nustatymo klausimą, turi būti vertinama bylai svarbių aplinkybių visuma. Vaiko nuomonė yra viena iš jų, tačiau ne visa lemianti. Įstatymų leidėjas įtvirtina vaiko teisę dalyvauti priimančią sprendimą, nurodydamas, kad priimančiam sprendimą būtina atsižvelgti į vaiko nuomonę (CK 3.174 straipsnio 2 dalis, CPK 380 straipsnio 1 dalis), tačiau tai nereiškia, kad galutinį sprendimą priima vaikas. Į vaiko norą gali būti neatsižvelgiama tuo atveju, kai vaiko noras prieštarauja jo interesams (CK 3.174 straipsnio 2 dalis, CPK 380 straipsnio 1 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2014).

31. Tais atvejais, kai vaikas išreiškia akivaizdžias neigiamas nuostatas dėl bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarkos ir nenorą bendrauti, teismas turi įvertinti šių neigiamų nuostatų susiformavimo priežastis ir ar vaiko bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) ribojimas yra būtinas siekiant apsaugoti vaiko interesus; jeigu nėra kitų objektyvių aplinkybių, dėl ko galėtų būti ribojamas vaiko bendravimas su skyrium gyvenančiu tėvu (motina), o tik vaiko prieštaravimas, teismas gali neatsižvelgti į vaiko nuomonę ir nustatyti, jo manymu, geriausiai vaiko poreikius ir interesus atitinkančią bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-444/2014). Nesibaigiantys tėvų konfliktai dažniausiai lemia ir vaiko norą atsitraukti, dingti iš konflikto zonos, t. y. nebendrauti. Tačiau toks atsitraukimas neužtikrina vaiko interesų, todėl jei nėra kitų objektyvių aplinkybių, dėl ko galėtų būti ribojamas vaiko bendravimas su skyrium gyvenančiu tėvu (motina), o tik vaiko prieštaravimas, teismas gali neatsižvelgti į vaiko nuomonę ir nustatyti, jo manymu, geriausiai vaiko poreikius ir interesus atitinkančią bendravimo su skyrium gyvenančiu tėvu (motina) tvarką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 11 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-202/2014).
32. Kasacinis teismas yra išaiškinęs, kad minimalus bendravimas gali būti nustatytas, jei dažni susitikimai ir bendravimas su antruoju iš tėvų traumuoja vaiką psichologiškai, neatitinka vaiko individualių interesų, norų ir pažūrų, daroma įtaka vaiko brandai ir pasaulėžiūrai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2005). Vaikų interesų patenkinimą turi užtikrinti abu tėvai nepriklausomai, ar jie gyvena kartu su vaikais ar skyrium. Tėvas (motina), su kuriuo pasilieka gyventi vaikai po santuokos nutraukimo, įgyja papildomų pareigų, iš kurių viena svarbiausia – užtikrinti vaikų bendravimą su tuo iš tėvų, su kuriuo vaikai negyvena (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-444/2014).
33. Nagrinėjamu atveju, kaip minėta, teismai nustatė atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) tvarką pereinamuoju laikotarpiu 2023 m. sausio–birželio mėn., kai jų susitikimai turėtų vykti dalyvaujant tarpininkui, ir dėl šios sprendimo dalies ginčo nėra, tačiau po 2023 m. birželio mėn. pagal teismų nustatytą tvarką atsakovės bendravimas su dukterimi turėtų vykti šalių susitarimu, atsižvelgiant į dukters norus ir interesus. Kadangi pagal ginčijamą tvarką, taikytiną po 2023 m. birželio mėn., nenustatytas konkretus atsakovės ir dukters susitikimų skaičius per tam tikrą laikotarpį, nenurodytas konkretus bendravimui skirtas laikas ir trukmė, darytina išvada, jog nepriklausomai nuo to, koks bus nustatytas bendravimo pereinamuoju laikotarpiu rezultatas siekiant atkurti atsakovės ryšį su dukterimi, vėliau (t. y. po 2023 m. birželio mėn.) atsakovei nėra užtikrinamas net minimalus bendravimas su nepilnamete dukterimi. Todėl teisėjų kolegija konstatuoja, kad toks teismo sprendimas pažeidžia tiek atsakovės teisę bendrauti su savo vaiku, tiek ir paties vaiko interesus, nes sudaro prielaidas apskritai neįvykti vaiko ir motinos kontaktui.

Dėl bylos procesinės baigties ir kitų kasacinio skundo argumentų

34. Teisėjų kolegija, apibendrindama išdėstytus argumentus, konstatuoja, kad pirmosios instancijos teismas, priimdamas sprendimą dėl atsakovės bendravimo su nepilnamete dukterimi (*duomenys neskelbtini*) tvarkos nustatymo, šio ginčo klausimo tinkamai neišsprendė, nes nenustatė konkrečios atsakovės bendravimo su nepilnamete dukterimi po 2023 m. birželio mėn. tvarkos, kuri būtų aiški, suprantama ir realiai įvykdoma. Nustatydamas, kad dėl motinos ir dukters bendravimo po 2023 m. birželio mėn. dukters tėvai tariausi individualia tvarka, atsižvelgdami į dukters norus ir interesus, teismas iš esmės sudarė prielaidas galimai situacijai, kai atsakovei dėl nuo jos nepriklausančių aplinkybių bus neužtikrintas net minimalus bendravimas su nepilnamete dukterimi. Taigi pirmosios instancijos teismas netinkamai aiškino ir taikė pirmiau aptartas materialiosios teisės normas, reglamentuojančias skyrium gyvenančio tėvo (motinos) bendravimo su vaiku tvarkos nustatymą ir pakeitimą, bei nukrypo nuo šiam ginčo klausimui aktualios kasacinio teismo praktikos. Apeliacinės instancijos teismas, išnagrinėjęs bylą pagal šalių apeliacinius skundus, pirmiau nurodytų pažeidimų neištaisė, todėl skundžiama (*duomenys neskelbtini*) apygardos teismo 2023 m. sausio 17 d. nutarties dalis, kuria palikta nepakeista (*duomenys neskelbtini*) apylinkės teismo 2022 m. spalio 10 d. sprendimo dalis dėl atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) po 2023 m. birželio mėn. tvarkos nustatymo, naikintina ir byla nurodyto ginčo klausimo apimtini perduotina iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui (CPK 359 straipsnio 1 dalies 5 punktas, 3 dalis).
35. Atsakovė kasaciniame skunde nurodo, kad apeliacinės instancijos teismas, atsisakydamas priimti atsakovės 2023 m. sausio 16 d. rašytinius paaiškinimus ir papildomus įrodymus (šalių el. susirašinėjimą po teismo sprendimo priėmimo, 2022 m. gruodžio 28 d. UAB „*duomenys neskelbtini*“ pažymą, įrodymus dėl antstolio pradėtų vykdymo veiksmų atsakovės atžvilgiu), formaliai vadovavosi CPK 42, 314 ir 323 straipsniais, pažeidė savo pareigą įvertinti visus reikšmingus bylai įrodymus, o kartu priimti teisingą sprendimą. Atsakovė teigia, kad šių įrodymų negalėjo pateikti nei pirmosios instancijos teismui, nei kartu su apeliaciniu skundu ar atsiliepimu į apeliacinį skundą, nes jų tuo metu nebuvo. Atsakovės teigimu, neįvertinęs ir neįvertinęs šių įrodymų, teismas netinkamai vertino šalių galimybes susitarti dėl bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*).
36. Teisėjų kolegija pažymi, kad CPK 376 straipsnyje įtvirtintas aktyvus teismo vaidmuo, nagrinėjant šeimos bylas. Teismas tokiose bylose turi teisę savo iniciatyva rinkti įrodymus (CPK 376 straipsnio 1 dalis), viršyti pareikštus reikalavimus (CPK 376 straipsnio 3 dalis), taikyti įstatymuose įtvirtintą alternatyvų asmens teisių ar teisėtų interesų gynimo būdą (CPK 376 straipsnio 4 dalis). Nurodytos įstatymo nuostatos yra vienos iš dispozityvumo ir rungimosi principų išimčių ir aiškinamos kaip suteikiančios teismui galimybę, esant būtinybei, veikti savo iniciatyva. Kiekviena atveju, kada nagrinėjamoje byloje egzistuoja su vaiko teisėmis ir interesais susijęs elementas, teismas, nagrinėdamas tokią bylą, yra aktyvus, kiek reikia, kad būtų apsaugotos vaikų teisės ir interesai, nes šių asmenų teisių apsauga ir gynimas reiskia kartu ir viešojo intereso gynimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 27 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-266-403/2021 53, 55 punktai).
37. Atsižvelgdama į pirmiau nurodytus išaiškinimus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad skundžiamoje nutartyje apeliacinės instancijos teismo nurodytas argumentas, jog bylos nagrinėjimo dieną atsakovės pateiktų papildomų įrodymų priėmimas užvilktų bylos nagrinėjimą, nėra pakankamas pagrindas atsisakyti juos priimti. Pagal CPK 314 straipsnį, apeliacinės instancijos teismas atsisako priimti naujus įrodymus, kurie galėjo būti pateikti pirmosios instancijos teisme, išskyrus atvejus, kai pirmosios instancijos teismas nepagrįstai juos atsisakė priimti ar kai šių įrodymų pateikimo būtinybė iškilo vėliau. Šiuo atveju atsakovė teigia, kad minėtų įrodymų negalėjo pateikti anksčiau, tačiau apeliacinės instancijos teismas tokių aplinkybių nesiaiškino ir nevertino, ar atsakovės pateikti nauji įrodymai yra reikšmingi siekiant teisingai išspręsti ginčą. Dėl to teisėjų kolegija pažymi, kad apeliacinės instancijos teismas, iš naujo nagrinėdamas grąžinamą bylos dalį dėl atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) po 2023 m. birželio mėn. tvarkos, turi taip pat iš naujo išspręsti byloje atsakovės pateiktų naujų įrodymų, kurie susiję su šiuo ginčo klausimu, priėmimo klausimą.
38. Kiti kasacinio skundo argumentai vertintini kaip nesudarantys kasacinio nagrinėjimo dalyko, neturintys įtakos kitokio sprendimo byloje priėmimui ir vienodos teismų praktikos formavimui, todėl teisėjų kolegija dėl jų nepasisako.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

39. Naikinant nurodytą apeliacinės instancijos teismo nutarties dalį, taip pat naikintina ir jos dalis, kuria išspręstas šalių patirtų bylinėjimosi išlaidų pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose paskirstymo klausimas.
40. Kasaciniam teismui nusprendus, kad bylos dalis perduotina iš naujo nagrinėti apeliacinės instancijos teismui, bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimas paliktinas spręsti šiam teismui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 5 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

(*duomenys neskelbtini*) apygardos teismo 2023 m. sausio 17 d. nutarties dalį, kuria palikta nepakeista (*duomenys neskelbtini*) apylinkės teismo 2022 m. spalio 10 d. sprendimo dalis dėl atsakovės bendravimo su dukterimi (*duomenys neskelbtini*) po 2023 m. birželio mėn. tvarkos nustatymo ir pakeista sprendimo dalis dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, taip pat nutarties dalį, kuria išspręstas bylinėjimosi išlaidų apeliacinės instancijos teisme paskirstymo klausimas, panaikinti ir šią bylos dalį perduoti iš naujo nagrinėti (*duomenys neskelbtini*) apygardos teismui.

Kitą (*duomenys neskelbtini*) apygardos teismo 2023 m. sausio 17 d. nutarties dalį palikti nepakeistą.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjos Danguolė Bublienė

Alė Bukaviniene

Juratė Varanauskaitė